

Möte 4

DET MILITÄR-INDUSTRIELLA-MEDIA-AKADEMISKA KOMPLEXET

Det militär-industriella komplexets kupp

Av Carl Björem

Inlägg till mötet på ABF 11 februari 2016 om boken *Försvaret främst*:

Den 8 december 1994 är en märkesdag i den svenska försvarspolitik. Då yppades – i en mycket liten krets – planerna på den kupp som kom att sättas i verket med början i oktober 1998 och i maj 1999, i ÖB:s skrivelser till regeringen 1998–10–12 23 200:72865 och 1999–05–1923 200: 65 490.

Den 8 december 1994 anammade också Centerpartiet kupplanerna, för att i försvarsbeslutet år 2000 kraftfullt bidra till att dessa kunde genomföras. Då övergav Centerpartiet sin tidigare inriktning: ett regemente i varje län. Överbefälhavaren **Owe Wiktorin** var denna dag i riksdagshuset som gäst hos Centerledaren **Olof Johansson** och Centerns försvarspolitiker **Anders Svärd** och **Erik Arthur Egervärn**. Den sistnämnde har i boken *Jämtlands fältjägarregemente 4* (2006) beskrivit hur ÖB sagt sig vilja lösa försvarsmaktens under 1990-talet alltmer märkbara problem.

”ÖB:s budskap var tydligt: Lagg ner territorialförsvaret, minska markstridskrafterna, satsa på flygvapnen och JAS och låt högkvarteret sköta detta utan inblandning av politikerna.”

Denna text bör granskas ur flera synvinklar.

Som ledstjärna för utvecklingen av försvarsmakten är budskapet en katastrof. Ändock kom det att i hög grad bli styrande. Det beror inte minst på Centerpartiets agerande under riksdagen år 2000. Ovan nämnde Egervärn gjorde enligt riksdagens protokoll 1999/2000:88 flera inlägg, främst i anförandet nummer 27, där han i fantasifulla ordalag, närmast en saga, beskrev markstridskrafternas ökade rörlighet. Till resultatet bidrog också att försvarsminister **Björn von Sydow** lät sig fascineras av ÖB **Wiktorins** förmåga att förutsäga den militärtekniska utvecklingen, den tvivelaktiga förmåga som fick Wiktorin att i Sälen år 2000 påstå att en svensk ÖB i framtiden kunde ringa upp fienden och hota: ”Jag ser vad du håller på med, sluta annars bekämpar jag dig.”

von Sydow har i *Kungl. Krigsvetenskapsakademiens Handlingar och Tidskrift* 1:2010 beskrivit hur samarbetet med ÖB gick till – utan att erkänna att det var ÖB som i de mest väsentliga frågorna fick sin vilja fram, enligt dennes budskap av den 8 december 1994. Därmed hade ÖB uppnått ett mål: ”utan inblandning från politikerna”. Högkvarteret kunde ta över och ”sköta detta”. Högkvarterets strateger – egentligen ”spinndoktorer” – var redo att föreslå åtgärder enligt budskapet.

Inför försvarsbeslutet år 2000 kom förslag som startade raseringen av territorialförsvaret och av markstridskrafterna. Flygstridskrafterna minskades men inte i samma katastrofala omfattning som mark- och sjöstridskrafterna.

Samtidigt inträffade något om möjligt ännu värre, något som borde ha kunnat förutses. Högkvarteret saknade kompetens som försvarspolitiker. Försvarsmakten ”gick över styr” och kom i praktiken att sakna nödvändig struktur – jämför **Wilhelm Agrell** *Fredens illusioner* (främst s. 167). Den politiska ledningen av försvarsmakten hade abdikerat. I ÖB:s budskap fanns bakom orden ”satsa på flygvapnet och JAS” antytt vem som var beredd att ta över den reella ledningen: det militär-industriella komplexet.

Begreppet har varit närmast tabubelagt. Dåvarande försvarsminister **Thage G Peterson** hävdade i januari 1997 att det fanns ett svenskt komplex. Han blev direkt tillrättavisad av partikamraten **Britt Bohlin**. Det är något som finns i USA, inte i Sverige.

Tvärtemot Bohlins kategoriska påstående finns det vetenskapliga vittnesbörd om existensen av ett svenskt komplex, till exempel **Ulf Olsson**, *The Creation of a Modern Arms Industry in Sweden 1939–1974* (Göteborg 1977) och **Niklas Stenlås** m. fl., *Science for Welfare and Warfare* (Sagamore Beach, MA 2010). Se även mitt bidrag till *Försvaret främst* (2015) I tysthet utvecklades det svenska komplexet till en kraftfull aktör. I *Norstedts Sveriges historia 1920–1965* läser man följande:

”Det var en brokig men begränsad samling av ledande militärer, fackföreningsmän, politiker och industrialister, som till synes obekymrat gick in och ut ur olika roller, och som närmade sig frågan utifrån ett sammelsurium av olika egenintressen. De väckte på samma gång opinion, deltog som experter i försvarsutredningarna, författade strategiska rapporter, satt i riksdagens försvarsutskott och ingick i de stora företagens styrelser.”

Komplexets intressen sammanföll med den socialdemokratiska regeringens strävan efter att göra Sverige till en industriell stormakt. Det hade redan i slutet av 1960-talet, 30 år innan Britt Bohlin förnekade dess existens, visat sin styrka och makt. Följande inträffande:

Hösten 1966 höll försvarsminister **Sven Andersson** ett tal i Umeå. Huvudbudskapet var att ”den extrema satsningen på kvalitet i förhållande till kvantitet som inleddes med försvarsbeslutet 1958 delvis måste överges” – onekligen ett budskap med udd mot komplexet. **Karl Frithiofson**, som hade varit statssekreterare hos **Sven Andersson** 1957–1965, var sedan 1965 ordförande i FU 65. I samarbete med **Nils Sköld**, expert i FU 65, skulle han sätta angreppet mot komplexet i verket. (Se *Försvaret i Nutid* 4:1989, s. 25–26.)

FU 65 gav i januari och februari 1967 ÖB bland annat följande uppdrag: ”en översiktlig värdering av en krigsmakt utformad med vikt lagd på att ge armétridskrafterna, och av dessa särskilt lokalförsvarsförbanden, stor omfattning och att begränsa omfattningen av de stridskrafter som är utrustade med tekniskt avancerad materiel.” (SOU 1968:10, s. 46–51.) ÖB:s svar var förödande negativt (*ÖB-svaret* 67, s. 28) Men även i regeringen fanns ett kompakt motstånd, vilket **Sven Andersson** och **Karl Frithiofson** inte tycks ha räknat med. Detta motstånd sammanhänger sannolikt med den reella prioritering som gällde inom det socialdemokratiska partiet under hela **Tage Erlanders** tid som statsminister. I valet mellan ett armétungt folkförsvar och ett högteknologiskt försvar har S alltid prioriterat det sistnämnda. Erlander föregick redan 1949 med dåligt exempel genom att tillsätta FU 49 med **Torsten Nothin**, styrelseordförande i SAAB, i spetsen. Det var således inte komplexet i sig som besegrade Frithiofsons och Nils Skölds kupp försök 1967. Det var regeringens industripolitiska strävan att bli en industripolitisk stormakt som var och förblev avgörande. Så har det fortsatt.

Avslutning

Det är enligt min mening anmärkningsvärt att det svenska militär-industriella komplexet och dess kärna, SAAB, i alla lägen har prioriterats – med konsekvensen att det nationella försvaret förfaller.

Ännu mera anmärkningsvärt är det att denna negativa utveckling synes ha förutsättningar för att fortsätta. Försvarsminister Peter Hultqvists utsagor tyder på att han prioriterar komplexet men att han försöker dölja det. I TV-utsändningar från Sälen-konferensen i januari i år fick han frågan om han inte utövade industristöd i stället för försvarspolitik. Svaret var blankt nej – det var fråga om leverans av gjorda beställningar!

Peter Hultqvist lever kvar i Britt Bohlins tankevärld: SAAB prioriteras och det nationella försvaret fortsätter att förfalla.

<https://www.alliansfriheten.se/inlagg-till-motet-pa-abf-11-februari-om-boken-forsvaret-framst-det-militar-industriella-komplexets-kupp-carl-bjoreman/>

- *Carl Björemann (1924-2020) var officer i armén. År 1980 befordrades han till generalmajor och var stabschef i Södra militärområdet 1980–1984, varefter han 1984 befordrades till generallöjtnant och var befälhavare för samma militärområde 1984–1988. Han invaldes 1969 som ledamot av Kungliga Krigsvetenskapsakademien. Han var under lång tid en flitig debattör i försvarsfrågor.*

Pentagonkonsulter ledde försvaret till skroten

Av **Mikael Nyberg**, *Clarté* nr 1/2014

(För noter, se länk nedan.)

Försvarspanik råder efter krisen i Ukraina. Vart tog det svenska försvaret vägen? Uppståndelsen har en okänd förhistoria. På några få år avvecklades hela det svenska neutralitetsförsvaret. Yrkessoldater för Natos krig kom i stället. En huvudroll i operationen hade ett amerikanskt konsultföretag med mångårig erfarenhet av att göra pengar på fantasifulla projekt för Pentagon och USA:s spionorgan.

HÖSTEN 2013 ANNONSERAR företaget Leidos i USA efter en språkvetare med svenska som specialitet. Den sökande ska vara säkerhetsklassad, ha militär bakgrund eller erfarenhet av underrättelseverksamhet och kryptologi samt kunna kommunicera effektivt på ”target language”, det språk som människorna i målområdet använder. Leidos arbetar enligt annonsen för USA:s försvarsdepartement, dess underrättelseorgan och det nyinrättade Department of Homeland Security.

En högst ordinär jobbannons från en underleverantör i det säkerhetsindustriella komplex som idag omfattar 854 000 privatanställda i USA.

Men det annonserande företaget har också en närmare anknytning till det svenska målområdet. Dess konsulter har under annat varumärke varit verksamma på plats. De var ledsagare då det svenska neutralitetsförsvaret skickades till skroten.

Leidos är en avläggare av SAIC, Science Applications International Corporation, en jätte i säkerhetsindustrin med flera tiotusen anställda. Koncernen är en av CIA:s och det militära spionorganet NSA:s största kontraktörer, och dess personal ingår i den ”kill chain” som kontrollerar de fjärrstyrda drönarnas attacker mot mål i Asien och Afrika.

I offentligheten håller sig bolaget undan. Det vill vara ett ”stealth company”, ett företag som verkar i det tysta. Men emellanåt låter det likväl tala om sig. Det har ett track record av skandaler.

Sommaren 2004 var 1 600 övervakningskameror plötsligt på plats i Aten och dess omgivning. De var utskott på ett mycel som sträckte sig från gator och offentliga byggnader in i telefoner, datorer och andra privata utrymmen. Kamerorna hade infraröd kapacitet och var försedda med känsliga mikrofoner. De skulle registrera allt som rörde sig i staden och avlyssna människornas samtal.

Via en övervakningsenhet placerad i en stor ballong skulle informationerna ledas vidare till kraftfulla datorer för att automatiskt bearbetas och matchas med insamlade data från en allomfattande övervakning landets e-post, webbttrafik och telekommunikationer.

Från 22 160 säkerhetsvakter, 12 patrullbåtar, 4 000 fordon och 9 helikoptrar skulle vidare ljud och bilder förmedlas till ett centralt högkvarter och dess mobila kommandoenheter för reaktioner i realtid på misstänkta indikationer.

13 år tidigare hade USA:s krigsmakt med överlägsna informations- och kommandovägar krossat **Saddam Husseins** arméer utan att lida nämnvärda egna förluster. Nu skulle samma koncept, förfinat med det senaste i high tech, skydda de olympiska spelen i Aten mot terrorister. I utbyte mot drygt 300 miljoner dollar lovade en rad kontrakterade storföretag att garantera säkerheten.

Ledare för konsortiet var SAIC.

Det storstilade projektet slutade i storstilat fiasko. Dataprogrammen som skulle knyta samman de tusentals informationskällorna och vägleda säkerhetspersonalen fungerade inte. De 800 operatörerna i det centrala högkvarteret satt med ett system som kraschade i ett och för det mesta inte ens behagade visa sig på skärmarna. Myndigheterna fick kalla in 70 000 soldater för att ta över säkerheten.

Det var inte första gången kunder och allmänhet hade synpunkter på SAIC:s prestationer. I början av 1990-talet arbetade företaget med utveckling av en platt bildskärm för USA:s stridsflygplan. Projektet rullade på år efter år och SAIC begärde ständigt mer pengar. Militärerna var inte oroliga, eftersom SAIC:s konsulter hade demonstrerat en prototyp för dem. Men den till synes avancerade konstruktionen visade sig senare bestå av delar från vanliga tv-apparater, persondatorer och hushållsmaskiner. SAIC betalade flygvapnet 2,5 miljoner dollar för att slippa rättsligt efterspel.

Inför invasionen av Irak 2003 fick SAIC i uppdrag att leverera argument för kriget. Till synes oberoende experter – anställda av företaget – bedyrade i kongressförhör och tv-framträdanden att Saddam Hussein inom kort skulle anfälla USA och dess allierade med massförstörelsevapen om han inte stoppades. När kriget väl var igång gjorde SAIC affärer i landet, men några massförstörelsevapen hittades aldrig. Det väckte kritik på sina håll. President **Bush** tillsatte en kommission för att utreda varför underrättelserna olyckligtvis blivit så missvisande. Tre av ledamöterna kom från SAIC.

Trots skandaler och kritik fortsätter ordena att strömma in. En bidragande orsak är att koncernen har en av de största svängdörrarna av alla i flödet av maktavare mellan det offentliga och det privata. Före detta ministrar, befälhavare och chefer inom underrättelseorganen sitter i företagsledningen och styrelsen, och en rad ledande politiker och befattningshavare kommer direkt från ledande poster i bolaget. *Vanity Fair* sammanfattade i ett reportage 2007:

”SAIC har visat sig besitta en enastående förmåga att frodas i alla tänkbara politiska klimat. Företaget är den osynliga handen bakom en stor del av den nationella säkerhetsstaten – den sektor inom det offentliga som har obegränsade tillgångar och som tillförsäkras fortsatt tillväxt varje gång en politiker yttrar ordet ’terrorism’.”

I tegelkomplexet på Lidingövägen 24 i Stockholm, där den svenska försvarsledningen huserar, är SAIC ett välkänt varumärke.

Politikerna förespeglar oss gärna att vi fortfarande har något som kan kallas försvar, och försvarsutgifterna uppgår årligen till omkring 40 miljarder kronor. ”Men i princip”, skriver **Wilhelm Agrell** i sin bok *Fredens illusioner*, ”är hela den organisation, den planläggning och det kunnande som en gång handlade om att försvara landet borta. Hur blev detta möjligt?”

Plötsligt var det försvar som inom 78 timmar kunde mobilisera över 600 000 man försvunnet. Värnplikten var avskaffad, de flesta förbanden upplösta, förråden ute i skogarna jämnade med marken och vapen, pansarvagnar och persedlar skickade till skroten.

Konsulterna från SAIC vet hur det gick till. De var med från början.

Det hände stora saker i Europa vid 1900-talets utgång. Sovjetunionen och dess intressesfär föll sönder, västliga stormakter flyttade fram sina positioner och Nato tog sig nya uppgifter. Alliansen skulle i fortsättningen inte bara förbereda försvar mot angrepp utan även organisera offensiva, så kallade fredsfrämjande operationer i ett vidare geografiskt område. På Balkan tog sig USA och dess förbundna rätten att som självutnämnda företrädare för världssamfundet gå till krig utan sanktion från FN:s säkerhetsråd.

Sverige hade gått med i EU 1995 med löften om att neutralitet och alliansfrihet skulle bestå, men regering och riksdag var redan på väg att mönstra ut den gamla utrikes- och säkerhetspolitiken, och försvarsledningen såg fram emot svenskt deltagande i de nya militära operationerna.

Neutralitetsförsvarets doktriner och strukturer stämde illa med de nya perspektiven, många förband och vapensystem ansågs vara tekniskt föråldrade och dessutom skulle utgifterna hållas nere. Krigsmakten måste ställas om. Men hur? Det var frågan när Högkvarteret, som försvarsledningen nu hette, vände sig till den amerikanska expertisen.

Hösten 1996 hade Krigsvetenskapsakademien i Stockholm celebrert besök. **William Owens**, som varit chef för sjätte flottan under Operation Desert Storm 1991 och nyss lämnat posten som USA:s vice överbefälhavare, talade om den revolution inom det militära som det nya så kallade nätverkssamhället fört med sig. ”Jag föreställer mig”, förklarade han, ”att vi om 3-5 år kan se ett slagfält stort som Irak eller Nordkorea i realtid 24 timmar om dygnet och i alla väder. Vi kommer inte bara att se hela slagfältet utan också att förstå vad det är vi ser.”

Svenska officerare i publiken såg nya utsikter öppna sig. Drönare, sensorer och andra förfinade elektroniska instrument framstod som viktigare än stridsvagnar och kanoner. Tack vare utvecklingen i Europa hade tänkbara militära hot för tillfället avklingat. Det tycktes finnas ett strategiskt utrymme, ett glapp i tiden, för Sverige att avveckla det gamla invasionsförsvaret och bygga sig ett nytt, ”nätverksbaserat” försvar.

Påpassligt nog företrädde den pensionerade amiralen ett privat företag med sakkunskap på området. Han var vice verkställande direktör för SAIC.

Generallöjtnant **Johan Kihl**, en coming man i Högkvarteret, bad Owens utveckla sina idéer och blev starkt tilltalad av det nya konceptet. ”Hade jag inte träffat Bill Owens vet man inte vad som hade hänt, förklarade han senare.

Redan en vecka efter deras samtal skickade SAIC en första offert, och ett år senare påbörjade företaget en utredning. ”Vi ville veta om ett högteknologiskt övervakningssystem gick att bygga upp i Sverige så att det var färdigt 2020”, berättade Johan Kihl. ”Det fick kosta motsvarande sju miljarder dollar och måste till största delen byggas på svenska produkter.”

Amerikanerna försågs med väldiga mängder information om det svenska försvaret, genomförde flera miljoner simuleringar och utvecklade ett system som testades i tre scenarier: krig, fred och konflikt.

I september 1998 redovisade SAIC sina slutsatser: systemet skulle fungera. Överbefälhavare **Owe Wiktorin** gav sin välsignelse och Johan Kihl och en kollega for över till försvarsdepartementet med en bunt overheadbilder. ”Mycket intressant”, sade försvarsminister **Björn von Sydow** (S), ”gå vidare ... med detta.” Några alternativ till det föreslagna nätverksbaserade försvaret var aldrig uppe till diskussion, visar en granskning från Försvarshögskolan. Entusiasterna i Högkvarteret angav riktningen, vägleda av expertisen från USA. Försvarspolitikerna följde efter.

Johan Kihl kunde i *FOA-tidningen* berätta om Sveriges första steg i den militära revolutionen. Det gällde att få ”total kontroll på vad som händer”. Ballonger förankrade sex kilometer upp i luften skulle med spaningsinstrument övervaka hela området kring Östersjön. Förarlösa plan skulle följa misstänkta mål, ”smarta puckar” med GPS och mobilsändare spridas ut över terrängen, och alla underrättelser i realtid bearbetas och förmedlas till centrala ledningsenheter för beslut om riktade, precisa vapeninsatser.

Det var samma koncept som vid OS i Aten åtta år senare.

Försvarsministern besökte flera gånger Högkvarterets ”smart-lab”, och statssekreterare, riksdagsmän och partiledare kunde i färgglada powerpoint-presentationer följa konsulternas arbete.

– Det nätverksbaserade försvaret var på allas läppar när jag började i försvarsutskottet, berättar folkpartisten **Allan Widman**. Vi fick föreläsningar om hur det skulle medge operativ ledning från högsta nivå ner till enskild soldat.

Försvarsledningen engagerade också fristående organisationer i arbetet. Företrädare för Svenska Freds och Skiljedomsföreningen deltog i övningar där svensk militär i samverkan med kollegor från Natoländer prövade de nya koncepten. UD och Försvarsdepartementet betalade.

Erfarna militärer tvivlade. De såg i Johan Kihl och konsulterna klättrare som drog fördel av politikernas okunnighet och förhoppningar om besparingar. 2002 ordnade Högkvarteret en första demonstration av det nya tekniska systemet. Kritikerna talade om avancerade prylar utan operativ nytta. Försvarsdepartementet var missbelåtet och anlätade ännu ett amerikanskt konsultföretag för att granska projektet. Rapporterna var oroande. Från Statskontoret kom också stark kritik. ”Vi såg inte att man kunde påvisa någon nytta för försvaret”, förklarade en tjänsteman för *Dagens Nyheter*.

När Sverige 2008 skulle ställa interventionsstyrkan Nordic Battle Group till EU:s förfogande fann försvarsledningen för gott att använda ett norskt militärt ledningssystem. Över 1,5 miljarder kronor, kanske så mycket som 2,5 miljarder, hade investerats i projekteringen av det nya nätverksbaserade försvaret, men något nätverk som gick att använda syntes inte till. ”Oerhört genant”, sade **Håkan Juholt**, socialdemokraternas företrädare i försvarsutskottet. Allan Widman höll med:

”Vi har inte råd att bedriva en sådan omfattande experimentverkstad. När det inte givit någon nytta för förbanden måste projektet ifrågasättas.”

Till tvivlen bidrog, förklarar han idag, att också USA:s krigsmakt misslyckats med de mest fantasifulla försöken. Sommaren 2009 beslöt den svenska regeringen i tysthet att avbryta arbetet med den svenska militära revolutionen.

Men samarbetet med SAIC handlade inte bara om spaningsballonger och smarta puckar i Sveriges kustband. De utdömda tekniska lösningarna var utanverk i den pågående omläggningen av landets utrikes- och säkerhetspolitik. Uppmuntrat av konsulterna från USA hade Högkvarteret föreslagit regering och riksdag att skicka de sista resterna av invasionsförsvaret till skroten. Inför millennieskiftet vände sig militärerna till samma konsulter och till Försvarets forskningsinstitut, FOI, för att reda ut vilka nya uppgifter den svenska krigsmakten stod inför. Försvarsledningen ville bland annat ha svar på följande frågor:

”1. Vilka är de framtida regionala och globala utvecklingstrenderna?

2. Vilka slags förmågor behöver den svenska försvarsmakten för att möta dessa trender?”

Forskare, experter och före detta överbefälhavare från olika länder knöts till undersökningen, och i oktober 2000 for Johan Kihl till USA för att diskutera världsläge och hotbilder med referensgruppen. **John Shalikashvili**, USA:s överbefälhavare 1993-97, presenterade i Stockholm senare samma år en rapport från SAIC om det svenska försvarets framtida inriktning.

I konsulternas analys tillhörde invasionsförsvaret det förgångna. Omvälvningarna i Europa hade minskat risken för ett storskaligt militärt angrepp, men nya faror hopade sig: ”Hoten är mer komplexa, mer asymmetriska, mer frekventa och mindre förutsägbara.” Det handlade om befolkningstillväxt, migrationsströmmar, ”kulturella sammanstötningar” och miljöproblem. Stater kunde i jakt på knappa resurser utlösa konflikter, och icke statliga aktörer utgjorde ”allvarliga nya hot” när de med hjälp av terrorism, kriminalitet och cyberattacker sökte nå sina mål.

Analysen anknöt till aktuell säkerhetspolitisk debatt i USA. World Trade Center i New York hade ännu inte förötts, och **George W Bush** hade ännu inte utlyst sitt krig mot terrorismen. Men Harvardprofessorn **Samuel P Huntington** manade den västliga kristenheten att rusta sig för ”ett

civilisationernas krig” mot islam och Östasiens ”konfucianska makter”, och Pentagonforskare varnade för allvarliga demografiska och ekonomiska trender i utvecklingsländerna. Farorna tycktes hopa sig i det som nyss varit ett historiens slut.

Det svenska försvaret var i de nya hotbilderna något mycket mer än ett försvar av landets gränser mot ett angrepp från främmande makt. Sveriges säkerhetsintressen sträckte sig nu, förklarade SAIC i sin rapport, över Östersjön till Baltikum och vidare ut i Europa, i synnerhet till ”områden med pågående eller potentiella väpnade konflikter”. Krigsmakten skulle också rusta sig för globala insatser ”särskilt i de världsdelar där Sverige har vitala ekonomiska och/eller politiska intressen” och där svenska styrkor stationerats för ”fredsbevarande, humanitära eller andra uppgifter”.

Den utvidgade intressesfären krävde ett närmande till starkare militära aktörer, slog konsulterna fast: ”Den svenska krigsmakten kommer inte att kunna säkerställa Sveriges försvar och skyddet av vitala svenska intressen utomlands utan ett nära samarbete med partner i olika delar av världen”.

För en regering som försäkrade sina väljare att den ännu höll fast vid alliansfriheten var formuleringen känslig, men i praktiken var samordningen med de västliga stormakterna redan långt gången. ”Sverige är ordförandeland i EU, försvarsindustrin är till stor del utlandsägd och samarbetar med andra europeiska länder, Natos termer används vid internationella insatser osv. Det handlar inte bara om ny teknik och nya hot utan också om en ny roll för Sverige i världen”, skrev **Johan Kihl** i anslutning till rapporten.

Owe Wiktorin, som tidigare som ÖB inlett samarbetet med SAIC, tillhörde nu liksom John Shalikashvili referensgruppen till projektet. I ett anförande vid presentationen av rapporten tecknade han bilden av den svenska krigsmakten som en junior partner i större militära operationer. Sverige skulle med sitt nya, nätverksbaserade försvar ”få förmågor som är eftertraktade i en koalition”.

”Vi ska lösa problemen där de inträffar innan konsekvenserna når Sverige”, tillade han.

Det var Sveriges nya säkerhetspolitiska doktrin. ”Den första försvarsbarriären ligger numera utomlands och ofta utanför det europeiska närområdet”, skrev professor **Ove Bring** senare i en uppgörelse med den tidigare neutralitetspolitiken. Sverige skulle liksom USA förbehålla sig rätten att ingripa militärt i främmande länder för att skydda sig mot möjliga framtida hot mot den egna säkerheten.

Den nya doktrinen ändrade förutsättningarna för försvarsplaneringen. Det gällde inte längre att förbereda landet för en avgränsad militär konflikt. Det preventiva kriget mot de utmålade farorna – terrorismen, massförstörelsevapnen och ondskan – hade ingen ände i tid och rum. ”I ett historiskt perspektiv har motsättningarna varit mellan stater”, förklarade Johan Kihl. ”Nu är spelplanen global och lokal.” Den sträckte sig från Kosovo och Hindukush till minneskretsarna i våra telefoner och datorer. Generallöjtnanten såg framför sig ett samarbete mellan militären och polisen och andra civila organ. ”Vi kommer att ha bättre övervakningssystem än de civila myndigheterna.”

FRA var enligt egen uppgift aldrig inblandat i arbetet med det nya, nätverksbaserade försvaret. Men för konsulterna från SAIC var underrättelsetjänsten central i konceptet. Liksom senare vid OS i Aten skulle upplysningar i massomfattning filtreras ur virtuell värld och fysiska omgivningar:

”Sveriges omfattande och växande säkerhetsintressen runtom i världen kommer att kräva en mycket hög grad av så gott som omedelbar, tillförlitlig information. Det kommer i sin tur att påkalla närmare samordning mellan Sveriges militära och civila underrättelseorgan, utvecklingen av nya informationskällor, och ett behov av effektivare informationsutbyte mellan Sverige och dess samarbetspartner.”

FRA:s samarbete med NSA, SAIC:s främsta uppdragsgivare, var redan långt gånget. ”Många länder med nätverkscentrerade förmågor använder dem snävt och försummar eller underutnyttjar dem ofta

inom områden som inre säkerhet”, förklarade Johan Kihl. Men FRA kunde se fram emot vidgade befogenheter och tillhör idag den innersta, mest betrodda kretsen i den massövervakning av internettrafik och telekommunikationer som NSA och den brittiska signalspaningsenheten GCHQ organiserat.

Johan Kihl funderade i *FOA-tidningen* 1999 kring utsikterna. Den största svårigheten var nog, trodde han, ”att få politikernas acceptans för ett så omfattande militärt övervakningssystem”:

”Det finns flera saker i detta system som kan tolkas som att ’storebror ser dig’. De små helikoptrarna kan flyga lite hur som helst och med de magiska puckarna har man koll på allt. Och hur blir det i framtiden om det går att göra Uaver /drönare/ små som insekter? Vem bestämmer över dom?”

”Informationskrig är nog läskigare än vad vi kan föreställa oss. Det är visserligen svårt att tänka framåt, man söker sig gärna till sina egna erfarenheter. Men bara tanken på att kunna gå in i register och te utpeka en person som kriminell. Hur ska en enskild människa kunna få upprättelse i ett sådant system. Till slut kanske det går, men då kan det vara för sent.”

Utvecklingen gick emellertid i ”galoppsprång” och alternativet var sämre, ansåg generallöjtnanten: ”... vem vill bo i ett samhälle där trädgårdarna är minerade, där vapnen förvaras hemma och alla är militärer.” Den stundande militära revolutionen skulle därför bejakas: ”För att kunna känna sig någorlunda trygg som medborgare måste man vara beredd att göra avkall på en del av sin personliga integritet och frågan är var den gränsen går.”

Ett par år senare, när kriget mot terrorismen inletts, var den politiska acceptansen inget bekymmer. Det fanns inga gränser längre. För att upprätta en första försvarsbarriär marscherade krigsmakten in i främmande länder, för att bygga en andra invaderade underrättelseorganen i hemlighet medborgarnas privata skrymslen.

För generallöjtnanten gick det inte lika smidigt. 2004 aspirerade Johan Kihl på posten som ny ÖB, men tiden för nätverksvisionären och hans militära revolution var på väg att löpa ut. 58 år gammal gick han i pension och inledde en karriär som konsult åt den svenska vapenindustri som tjänat pengar på projektet. Många av hans medarbetare i Höckvarteret hade redan nyttjat samma svängdörr.

Fem år senare, 2009, publicerade Johan Kihl en kritik av gällande försvarsinriktning. Sverige hade valt ”att abdikera från sitt historiska nordiska ansvar och fokusera helt på solidaritet med EU och på nya globala hotbilder som terrorism, miljöförstöring och pandemier”, skrev han i *Svenska Dagbladet*:

”Försvaret klarar inte angrepp på Sverige. Förbanden i den svenska försvarsmakten är idag för få. Dessutom är de inte inriktade på, utrustade för eller övade för försvar av Sverige ... Ett lite bättre utrustat hemvärn är vad svenska folket erbjuds.”

Artikeln tolkades som en avbön, ett fjärmande från det projekt den pensionerade generalen drivit på under sin tid i Höckvarteret. Men han förordade ingen återgång till neutralitetsförsvaret, och hans spelplan var som förut global. Invändningen rörde prioriteringsordningen. ”Sverige, Närområdet, Europa, Världen” skulle det vara, en uppställning som fanns med också i SAIC-rapporten från millennieskiftet. I närområdet, skrev han, ”bör Sverige skapa förmågor som avhåller från angrepp på grannländerna och ger möjligheter till insatser tillsammans med andra vid angrepp”. Hotet var rysk nationalism.

Så låter det nu från flera håll i försvarsdebatten efter krisen i Ukraina. Stabiliteten i Norden tycks plötsligt vara i fara och Sverige utsatt. Men utsattheten är i hög grad självförvårdad, en produkt av den nya säkerhetspolitik Sverige med de amerikanska konsulternas bistånd utvecklade i 1900-talets slutskede.

Doktrinen om den första försvarsbarriären löser upp det system för kollektiv säkerhet som formaliserades i FN-stadgan efter andra världskriget. Om svenskar och nordamerikaner placerar sin första försvarslinje i Afghanistan, var ska afghaner som fruktar attacker från drönare och specialförband placera sin? Rätten till preventivt krig för att avvärja hot eller främja ädla ändamål ger starkare stater privilegier gentemot svagare. Om Nato hade rätt att med våld och hot om våld avskilja delar av Jugoslavien, vad förmenar Ryssland samma rätt i Ukraina?

Frågorna bekymrar inte den svenska regeringen, men för gudskrigarna från Hindukush och strategerna i Kreml är de påträngande. Så tenderar den rätt USA, Nato och EU tar sig på den globala spelplanen att framkalla sina egna förevändningar. Drönarattackerna producerar nya terrorister, fredsframtvindandet i Kosovo blir prejudikat för Ryssland i Sydossetien, Abchazien och Krim.

Risken att det smäller ökar, och skulle det smälla på nära håll har regering och riksdag ordnat så att vi med stor sannolikhet blir indragna. 2009, när det gamla territorialförsvaret var avskrivet och inte mycket mer än hemvärnet, JAS Gripen och specialförband för utlandstjänst återstod, utfäste sig Sverige ensidigt att komma Nato- och EU-länderna i närområdet till undsättning vid en militär konflikt med Ryssland. Det kallades ”solidaritetsförklaring”.

Ordet anknöt till en tidigare politisk tradition men markerade avstånd. Solidaritetsförklaringen var **Carl Bildts** triumf över Palmelinjen inom socialdemokratin, slutet för statsledningens eftergifter för opinionerna från 1960- och 70-talen, då Vietnamdemonstranter i tiotusental tågat genom Östermalm mot USA:s ambassad på Gärdet. Sverige skulle inte längre som alliansfritt land försvara små länders rättigheter mot stormakterna. Det skulle i förbund med stormakter främja sina intressen i närområdet och på den globala spelplanen.

De flesta svenska medborgare säger fortfarande nej till Natomedlemskap, och sedan krisen i Ukraina har motståndet växt, men idag är Sverige i allt utom det formella anslutet till alliansen. Natos stridsflygplan far över Norrlands inland i bombövningar, tyska fallskärmssoldater tränar invasion på Gotland och svenska officerare är observatörer vid Natos staber. Specialförbanden, som Johan Kihl var chef för i början av 2000-talet, genomför hemliga operationer med den amerikanske presidentens dödspatruller, och vi tillhör de mest villiga i de koalitioner av villiga som USA och stormakterna i EU samlar för sina preventiva krigsaktioner. När det var Libyens tur ropade också revolutionära svenska socialister efter JAS Gripen.

Även om det som i Aten 2004 hade kört ihop sig i den operativa delen, kunde konsulterna från SAIC och deras uppdragsgivare därför betrakta sina ansträngningar som en framgång. Det svenska försvaret, det som återstod av det, var till sist lösgjort ur alliansfrihetens doktriner.

Amerikanerna lämnade Arlanda för nya lönsamma projekt i den växande säkerhetsindustrin. Den totala kontroll över slagfältet som hägrat i Högkvarteret på Lidingövägen hägrar ännu i de forsknings- och utvecklingsprojekt som Department of Defense driver tillsammans med IT-bolag, vapenindustrier och privata konsultföretag. Med mikrodrönare öppnar sig minsta vrå på jorden för övervakningsorganen. Arbete pågår med nanorobotar programmerade att leta sig in i blodådror, lungor och andra inre organ.

Men ju mer förfinad tekniken blir, desto större blir slagfältet som ska övervakas. I Bluffdale i öknen i Utah bygger NSA en datacentral som ska kunna lagra motsvarande 500 000 biljoner sidor personliga informationer. För att i detta material lokalisera de potentiella hoten, människorna som ska följas i realtid eller preventivt avlivas på order av presidenten, fordras utöver avancerade datorer och sökalgoritmer stora mängder mänsklig arbetskraft. Bland nätverksingenjörer, säkerhetsanalytiker och systemadministratörer också experter på det svenska språket.

<https://mikaelnyberg.nu/2014/04/19/pentagonkonsulter-ledde-forsvaret-till-skroten/>

- *Mikael Nyberg, född 1953, är frilansjournalist och författare. Han är ansvarig utgivare av tidskriften Clarté. Han är aktiv inom samhällsdebatten och har publicerats i tidningar som Aftonbladet, Dagens Nyheter, Expressen, Folket i Bild/Kulturfront, Arena, Clarté och Ordfront.*

LÄSTIPS:

Företagen inom vapenindustrin. Svenska Freds, 2018-09-27

<https://www.svenskafreds.se/upptack/vapenexport/vapenindustrin-i-sverige/>

MIMAC – The Military Industrial Media Academic Complex. (Video, engelska.) **Jan Øberg**, Transnational Foundation for Peace and Future Research.

<https://www.youtube.com/watch?v=wO29vp4HcFY>

Medieoligarkerna i världen och i Sverige. Av **Pål Steigan**, *Global Politics* 8 augusti, 2021.

<https://www.globalpolitics.se/medieoligarkerna-i-varlden-och-i-sverige/>

DISKUTERA:

- Vilken är skillnaden mellan vapenindustri och ”militärindustriellt komplex”?
- Fredsforskaren Jan Øberg använder begreppet MIMAC – The Military-Industrial-Media-Academic Complex. Vad innebär det?
- Finns det i Sverige ett militär-industriellt komplex, som styr politiska beslut och står över den politiska beslutsprocessen? Hur förhåller sig i så fall detta maktkomplex till USA och Nato? Är detta detsamma som ”den djupa staten”. Eller är det ”konspirationsteorier”?
- Vilken roll spelar media i det militärindustriella komplexet?